

Komunikace - Rétorika

ÚVOD

Ne každý dokáže pohotově vyjadřovat nebo formulovat to, co má právě na mysli. Zjišťujeme to zejména u spontánních nepřipravených projevů. U běžného hovoru oceňujeme, zda-li náš partner vyjadřuje své myšlenky srozumitelně, poutavě, nebo zda jde o těžkopádný a nepřesný projev. Sami z vlastní praxe víme o nepříjemných pocitech, když nedokážeme vyjádřit to, co potřebujeme. Pokud k tomuto dochází ve veřejné komunikaci, mohou potíže ve formulování myšlenek vyplývat z trémy, ostychu, z nedostatku zkušeností atd. Ať už se jedná o jakýkoliv důvod, výsledkem je vždy nepřesvědčivé, málo působivé vystoupení i prezentování daného obsahu. Jakou šanci tedy máme s rétorikou?

Všechny potíže pramenící z jakéhokoliv důvodu lze překonat a to především cílevědomým uplatňováním následujících poznatků. Nejdříve musíme rozdělit rétoriku na tzv. ústní projev a na druhé straně stojící písemný. Obojí je stejně důležité, ale dle mého názoru lze pomocí písemné přípravy do značné míry eliminovat způsob a průběh ústního projevu. Proto se omezím pouze na následující okruhy.

TEORIE A PODSTATY RÉTORIKY

Jako u každé vědní disciplíny, tak i u rétoriky je velmi důležitá historie a její vznik. Pro naši problematiku je však plně dostačující pouze uvedení definic, které určitým způsobem vyjadřují vývoj rétoriky. Rétoriku můžeme chápat v těchto významech:

1. Je to nauka o řečnickém umění, o jeho uplatňování,
2. Je to řečnická praxe a její hlavní zásady,
3. Podle původního významu je rétorika nauka o přesvědčování,
4. Jako teorii a praxi jazykové komunikace.

Tyto definice vycházejí z obecné podstaty rétoriky, pro nás je však rozhodující toto definování. Rétorika, její hlavní zásady a pilíře mohou znamenat

pro jakéhokoliv člověka most k překlenutí komunikace mezi jeho myšlenkami a okolím. Tím vytváří podstatnou podmínku pro efektivní práci a pozitivní hodnocení jeho image, obecně osoby jako takové.

Jednou z důležitých předpokladů úspěšné komunikace je dobrá znalost jednotlivých útvarů sdělení s jejich správným uplatňováním. Jde o slohové útvary a postupy, které se ustálily jako nejvhodnější na základě specifických potřeb a především cílů zamyšlené komunikace. Povaha tématu, veřejné prostředí, osobní odborné znalosti, očekávání posluchačů a v neposlední řadě i cíl sdělení ho nutí volit takový způsob vyjádření, který bude v závislosti s jeho integritou. Musíme zde však uvést, že posluchači znamenají v některých případech velkou překážku.

Existuje několik prostředků k udržení kontaktu s okolím, nejdůležitější jsou tyto:

- oslovení posluchačů - slouží k navázání kontaktu, jeho udržení nebo obnovení
- použití tázacích a zvolacích vět - tzv. řečnická otázka
- změna osoby - projev je tímto způsobem aktualizován, u posluchačů se vyvolává dojem spoluúčasti
- záměrné zveličování - prezentace faktů, které posluchači předem vědí, je záměrně zveličené.

To vše pro upoutání použití expresivních prostředků.

PSANÝ PROJEV

Tento typ sdělení umožňuje lepší formulaci, která se projevuje v použití kompozičního členění (odstavce, kapitoly), slohovou úsporností v závislosti s efektivnějším vyjadřováním a optimálnějším použitím jazykových prostředků.

Nechci samozřejmě tvrdit, že se člověk může připravit na každou komunikaci. Je však rozdíl mezi rozhovorem s blízkými a mezi komunikací, která vyúsťuje v obchodní jednání nebo v uzavření kontraktu. Znamená to, že ke každému

většímu kroku, jako je jednání obchodních partnerů apod., se může každý z nás připravit.

Jak? Písemnou přípravou průběhu komunikace. Pokud tak učiníme, zcela jistě poznáme, že náš projev byl přehlednější, stručnější, výstižnější atd.

NEJDŮLEŽITĚJŠÍ SLOHOVÉ ÚTVARY KOMUNIKACE

Nejčastějšími útvary formy mluvených projevů jsou:

1. referát,
2. přednáška,
3. komentář,
4. diskusní vystoupení,
5. proslov,
6. projev,
7. řeč,

Mezi méně časté patří:

1. koreferát,
2. beseda,
3. debata,
4. interview,
5. přípitek.

REFERÁT:

Vyjadřuje něco nového či aktuálního. Je podrobný, obsahuje všechny základní údaje. Cílem je podnítit posluchače k hlubšímu zájmu o dané téma. Účinnost lze zvýšit použitím názorných pomůcek, mezi které patří nákresy, diapozitivy apod.

Referát má obvykle osnovu: stručná celková zpráva, výčet hlavních problémů, především hodnocení, získávací závěr.

PŘEDNÁŠKA:

Jde o rozsáhlý útvar, v němž se řeší a předkládají složitější vědecké a odborné problémy. Posлуhači se dozívají buď nové, nebo hlouběji poznávají poznaky, které znají pouze zběžně. Jsou zde kladeny velké nároky na posluchače i přednášejícího, především na soustředěnost a spolupráci. Osnova se skládá z úvodu, stati a závěru.

KOMENTÁŘ:

Tento slohový útvar slouží k osvětlení určitého textu, události. Cílem je shrnout základní myšlenku, vysvětlit nejzávažnější skutečnosti, nastínit způsoby praktické aplikace, popřípadě vyjádřit i nezaujaté stanovisko.

DISKUSNÍ VYSTOUPENÍ:

Má být věcně správné, stručné, jasně formulované. Nejdůležitější je ústně přednesená úvaha, jíž mluvčí vyjadřuje své stanovisko k nějakému problému. Zejména z jeho závěru má být zcela jednoznačné, co diskutující navrhuje.

PROJEV:

Řečník jím zaujímá stanovisko k nějakému jevu, stručně jej rozebírá a hodnotí, v žádném případě jím nepoučuje. Hlavním posláním je přispět slavnostnosti určitého okamžiku. Obsahem projevu bývá hodnocení minulého období nebo skutečnosti, vyhlídkové perspektivy.

PROSLOV:

Je kratší, méně oficiální projev.

PŘÍPITEK:

Jedná se o krátkou formu proslovu, který bývá pronášen při některých slavnostních příležitostech. Má být obsahově sevřený a krátký, jeho nejčastějším obsahem je vtipné, neotřele formované blahopřání.

ŘEČ:

Je to nejpracovnější řečnický útvar. Cílem je plně získat posluchače.

DISKUSE:

Její cílem je osvětlit nějaký problém z různých hledisek a hledat možná řešení vzájemnou a konstruktivní výměnou názorů. Uvádějí se důkazy a příklady, vyslovují se námitky. Účinná diskuse je založena na dialogu.

BESEDA:

Její podstata je přátelský rozhovor lidí, kteří se navzájem dobře znají, nebo rozhovor mezi odborníky. Veřejné besedy přecházejí často do diskuse, jí se pak blíží i formulací závěru.

DEBATA:

Rozumí se jí výměna názorů o nějakém dílčím odborném nebo závažném problému konaná nejčastěji v užším kruhu účastníků.

V návaznosti na uvedené nejčastější slohové útvary komunikace je důležité, pro hodnocení dojmu klíčové, znát a následně správně hodnotit nedostatky při ústní komunikaci.

NEDOSTATKY A CHYBY ÚSTNÍ KOMUNIKACE

Absence či výskyt těchto nedostatků je v přímé souvislosti s celkovou řečnickou vybaveností autora projevu, zejména z jeho jazykovými znalostmi a dovednostmi. Nedostatky se vyskytují jak v oblasti zvukové tak i v oblasti obsahu a slohu.

1) Nadměrné užívání

Jako velmi rušivé, komické a nežádoucím způsobem nápadné se projevují slova a obraty vyskytující se v neúměrně často. Jedná se například o tvary jako, že ano, zkrátka, jaksí atd. Taková slova jsou obsahově prázdná a působí jako slova parazitní.

2) Parazitní zvuky

Mluvčí jimi vyplňuje dlouhé pauzy mezi větami nebo větnými úseky. Někdy tak vzniká dojem, že řečník jimi chce zabýt rozpačitost a pomalost svého myšlení.

3) Nesprávné zakončení

V nepřipravených pronášených projevech dochází i k nežádoucímu porušování větné stavby. Nejčastější je situace, kdy mluvčí dokončí větu jinak, než to napověděl na jejím začátku.

4) Přizpůsobení

Mnohdy si ani toho jevu nevšimneme, není divu. Jedná se totiž o mechanické přizpůsobení tvaru slova podobě slova sousedního.

Př.: Nechtěli věřit slibům našim sousedům...

5) Spojení

Zde dochází ke spojení jednoho předmětu s dvěma slovesy..

Př.: Lidé milují a učí se z odkazu našich klasiků...

Nedostatky v řečnickém projevu mohou mít i řadu dalších důsledků- nesprávný výběr nebo užití slov (emociální, expresivní, hanlivá, vulgární, zastaralá, slangová aj.).

Velkou chybou projevů je fráze. Definovat ji není jednoduché to, co u jednoho autora zní zcela přirozeně, může u druhého působit nepřesvědčivě. Frází se rozumí tvoření, přijímání a užívání slovních obrátů, které jsou otřelé až umělé. Mluvčí jimi zpravidla zakrývá svou malou myšlenkovou schopnost nebo nedostatečné jazykové dovednosti. Touto větou lze velmi výstižně uzavřít podkapitolu nedostatků při ústní komunikaci.

ZÁVĚR

Měli bychom si uvědomit, že manažer jako vedoucí pracovník musí ovládat spoustu věcí, technik či metod. Laicky řečeno, musí toho umět hodně. Vždyť pro své podřízené je něco jako vzor, nositel určitých charakteristik. Při konstatování, že vzorovým příkladem manažera by byl pouze superman, nemůžeme zůstat. Vedoucí pracovník, díky svému vzdělání, zkušenostem a pílí, zastává zcela zaslouženě své postavení na slunci právě díky svým vlastnostem.

Těm vděčí za svoji funkci a právě jednou z nich je rétorika.